

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки РДГУ

Випуск 25

Рівне
Видавець О. Зень
2014

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. – Рівне: О. Зень, 2014. – 313 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Троян Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Фісанов Володимир, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугаєва Людмила, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

*Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.*

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники.

Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 28 листопада 2014 р.

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 31,
історико-соціологічний факультет РДГУ.
тел. 0-362-22-59-01
isfconf@mail.ru

р. школам було дозволено тимчасово припинити навчання. Але в 39 лєнінградських школах педагоги і учні вирішили продовжувати навчання [5, с. 35].

Дітей, які продовжували відвідувати школи в сувору зиму 1941-1942 рр., лєнінградці із великою повагою назвали «зимовщиками» [3, с. 234]. В школі діти додатково до мізерного пайка отримували суп, за який не вирівувалися талони із продовольчої картки. В січні 1942 р. в школах, де не призупинялося навчання, були оголошені канікули. В Лєнінграді і Кронштадті діяло 148 шкіл, в яких навчалось 65 тис. учнів. План роботи школи полягав у повторенні навчальної програми. Діти поєднували громадську роботу із навчальними заняттями. Часто підліткам доводилося працювати нарівні із дорослими [13, с. 29]. Одночасно силами школярів, учителів, працівників підприємств велась підготовка шкіл міста до нового навчального року. В 84 шкільних будівлях були споруджені нові печі. До початку навчання школярів змогли забезпечити підручниками і зошитами, наскільки це було можливо в умовах блокади. В кінці 1942 р. навчання проходило в 86 школах Лєнінграду. В них навчалось 27 тис. дітей – приблизно 6 % від довоєнної кількості. Основну масу школярів складали учні молодших класів, так як більшість дітей старшого шкільного віку разом із дорослими працювали на фабриках, заводах чи займалися в ремісничих училищах. В умовах блокадного міста навчання дітей в 1942-1943 рр. було пов'язане із великими труднощами. З січня 1943 р., коли була прорвана блокада Лєнінграду, число школярів стало збільшуватися з кожним днем. В 1943-1945 навчальних роках кількість діючих шкіл в Лєнінграді суттєво зросла. Тепер нараховувалося майже 200 шкіл, а число школярів у порівнянні із попереднім роком збільшилося майже у 3 рази, тому що почалося повернення дітей із евакуації.

Цінними є спогади Шубіної (Лебедевої) Галини Дмитрівни – корінної лєнінградки, яка нині проживає в м. Рівне. Ось як вона описує події блокадного Лєнінграду: «На момент объявления войны мне только что исполнилось 4 года. Но я помню, что это было раннее утро, взрослые собирались возле черного репродуктора, а чувства страха и даже какого-то ужаса передавались и мне. Какое-то время я побаивалась инстинктивно лишний раз подходить к репродуктору. На тот час я у мамы была одна: сестра на лето была отправлена к бабушке с дедушкой в деревню и сразу оказалась в оккупации. Я всегда помню слова Р. Рождественского: «У нас и детства не было отдельно, а были вместе – детство и война». С детства у меня заложено: прежде всего дисциплина! – идѣт война. До войны я, как самая младшая, капризничала; из пакета с конфетками от дяди Вани я выбирала себе только самые-самые шоколадные, остальные разбрасывала. Настала зима... Больница... нам не разрешают ходить (а скорее, не можем из-за истощения), нас укутывают и выносят спать на веранды. Разными способами я пытаюсь не глотать рыбий жир, шкварки тоже мой организм не принимает. Постепенно всё восстанавливается и в школу я иду в 7 лет, т. е. в 1944 г. Еще есть отдельные бомбѣжки, но страха меньше. Надо отдать должное школе того времени: физическому развитию отдавалось много времени. Спустя несколько лет я уехала из Ленинграда по направлению института на работу в 1960 г.» (записано зі слів Шубіної Галини Дмитрівни 23 травня 2014 р.).

Таким чином, проблема материнства і дитинства, медичного обслуговування, навчання дітей в умовах блокади Лєнінграду потребували постійного контролю і державної урядової уваги, оскільки їх вирішення були нагальними. Багато хвороб придбали нові форми, значно збільшилася кількість летальних випадків. Однак, незважаючи на всі жахи війни, люди продовжували боротися з голодом і страхом, продовжували працювати. Однією з найважливіших умов виживання лєнінградців була стійка мотивація їх жити і перемогти. Мати жила заради своєї дитини, а діти – заради допомоги молодшим братам і сестрам, підтримки матерів. Виживали, як правило, ті, хто вірив у перемогу і робив все для того, щоб перемогти. «Свіча горіла з двох кінців» – ці слова виразно характеризували становище жителя міста, який жив в умовах голодного пайка та величезних фізичних і психічних навантажень, та все ж, зміг вистояти.

Джерела та література

1. Адамович А. Блокадная книга / А. Адамович, Д. Гранин. – С-П.: Лениздат, 2013. – 544 с.
2. Андреев А. Дети города-героя / А. Андреев. – Л.: Лениздат, 1974. – 286 с.
3. Берггольц О. Ф. Из дневников 1939-1942. Запретный дневник. Дневники, письма, проза, избранные стихотворения и поэмы Ольги Берггольц / Сост. Н. Соколовская. – С-П.: Азбука-классика, 2010. – 430 с.
4. Бианки В. Лихолетье: дневники, воспоминания, письма / В. Бианки. – С-П., 2005. – 192 с.
5. Буров А. В. Твой герой Ленинград 1941-1944 гг. / А. В. Буров. – М., 1965. – 260 с.
6. Ильинский И. М. Блокада Ленинграда: проблески детской памяти на фоне великой трагедии / И. М. Ильинский // Вопросы истории. – 2005. – №1. – С. 38.
7. Людний Ф. П. Дорогами війни / Ф. П. Людний. – К.: Україна, 2005. – 420 с.
8. Скрябина Е. О. Проблема материнства и детства в период блокады Ленинграда (1941-1944 гг.): историко-медицинский аспект: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. ист. наук: спец. 07.00.02. «Отечественная история» / Е. О. Скрябина. – С-П., 2008. – 180 с.
9. Чекалов С. Блокадная жизнь запомнится навсегда [Воспоминания о блокаде Ленинграда] / С. Чекалов // Наука и жизнь. – 2014. – №1. – С. 97-98
10. Яров С. В. Блокадная этика. Представления о морали в Ленинграде в 1941-1942 гг. / С. В. Яров. – М.: Центрполиграф, 2012. – 326 с.
11. Яров С. В. Повседневная жизнь блокадного Ленинграда / С. В. Яров. – М.: Молодая гвардия, 2013. – 313 с.
12. Електронні ресурси
13. 900 героических дней: Сборник документов и материалов о героической борьбе трудящихся Ленинграда в 1941-1944 гг. [Електронний ресурс] / 900 героических дней. – Л.: Наука, 1966. – 423 с. – Режим доступу: <http://blokada.otrok.ru/library/leningrad/prim.htm>
14. Павлов В. Д. Ленинград в блокаде [Електронний ресурс] / В. Д. Павлов. – М., 1958. – 145 с. – Режим доступу: <http://blokada.otrok.ru/pavlov/index.htm>

УДК 94:061(=411.16)(437)

Олена Ворон

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Стаття присвячена дослідженню проблеми функціонування єврейських організацій у Чехословацькій республіці, зокрема увага акцентується на визначенні пріоритетних напрямів їхньої діяльності, ролі та значенні у суспільно-політичному житті.

Ключові слова: сїонїстські організації, ортодоксальні єврейські організації, чесько-єврейська асиміляція, Національна єврейська рада, єврейська нацменшина.

The article is devoted research of problem of functioning of Jewish organizations in the Czechoslovakia republic, in particular attention is accented on certain priority directions of their activity, role, and value in social and political life.

Keywords: Zionist organizations, orthodox Jewish organizations, Czech-Jewish assimilation, National Jewish advice, Jewish ethnic minorities.

Новостворена Чехословацька республіка з перших років свого існування вирізнялась високою суспільно-політичною активністю своїх громадян, яка зокрема знайшла вияв у створенні та результативній діяльності значної кількості різноманітних організацій. Чільне місце у системі громадських утворень країни займали єврейські організації, які становили важливу складову життя цього етносу в чеських землях, і власне у період 1918–1938 рр. набувають нових якісних характеристик, що, у свою чергу, потребує детального вивчення. Усе це і обумовлює актуальність обраної теми.

Сфери громадської активності євреїв у чеських землях залежали не лише від ступеня їхньої задіяності у суспільно-політичному житті, але й були пов'язані з їх розгалуженою діяльністю, суміжною з подоланням наслідків геттової минулості та ізоляції євреїв, а відповідно прагненням до солідарності та взаємодопомоги. Про це свідчить і той факт, що найчисельнішою групою серед єврейських об'єднань були благодійні та гуманітарні спілки, наприклад «В'наї В'гітн». Незначну групу складали релігійні організації. Натомість чисельними були молодіжні організації. Окрему групу становили фізкультурні та гімнастичні єврейські організації, зокрема Єврейський плавничий клуб «Hagibor» та празьке шахове об'єднання «Steinitz». Також євреї були задіяні й у багатьох чеських, німецьких та національно індивідуальних чи інтернаціональних організаціях, котрі мали значний вплив на суспільно-політичне життя Чехословацької держави [5, с. 150].

У новоствореній Чехословацькій державі домінуючими й надалі лишалися два рухи – прочеських євреїв, прихильників асиміляції та сіоністів.

Специфічними рисами чесько-єврейської асиміляції було те, що її прихильники не рекрутували з єврейського гетто, однак відмовлялися від німецької культури і мови. Об'єктивний фактор орієнтації євреїв на чеську культуру і мову зумовлений економічними і демографічними причинами – євреї після відкриття гетто були розпорочені по чеських землях і у своєму співіснуванні посилювали відчуття приналежності до чехів [9, с. 21]. У чеському середовищі, навпаки, існувало латентне відчуття відмінності та відокремленості від німців і євреїв. Водночас посилення орієнтації євреїв на чеський асимілізм сприяло зростанню у чеських землях антисемітизму серед німців. Характерним для прихильників чесько-єврейської асиміляції було й те, що вони ніколи не орієнтувались на якусь одну чеську політичну силу, а діяли, зазвичай, у широкому політичному спектрі.

Сіоністський рух у Чехословаччині, активізація якого була реакцією на поширення антисемітизму серед чехів і німців, орієнтувався на створення єврейської держави на своїй історичній батьківщині – у Палестині, визнання євреїв національною меншиною та відродження єврейської самосвідомості. У чеських землях сіонізм, що мав своїх прихильників насамперед серед протієцьких євреїв, становив традиційно дуже важливу складову його світового руху [9, с. 32].

Вагому роль у розвитку сіонізму відігравали академічні об'єднання, зокрема «Makkabea», відоме під назвою, отриману 1899 р. Спілка єврейських академіків «Ш. Бар-Кохба», «Barissia» та Спілка академіків «Теодор Герцль», яка на відміну від вищезгаданих об'єднань, орієнтувалася на прочеських чеськомовних єврейських студентів. З непрацьких академічних сіоністських організацій вирізнялося брянське Єврейське академічне об'єднання «Veritas», засноване 1894 р.

Сильний вплив сіоністи мали і в молодіжних організаціях, зокрема, у спілках «Makabi» і «Hagibor», організації «Hechaluc», скаутській організації «Techelet Lawan», об'єднанні сіоністських дівчат «Chanah», у чехословацькій філії Міжнародної сіоністської організації, Єврейському освітньому товаристві та організації «Sion». Важливість усіх вказаних організацій полягає у тому, що саме у роки першої Чехословацької республіки їхня діяльність досягла значного розвитку.

Однак утворення Чехословацької республіки та зміцнення її державності створили сприятливий ґрунт передусім для розвитку чесько-єврейського руху. Зокрема, наприкінці 1919 р. відбулось його організаційне перегрупування. Так, уже 12 жовтня у Муніципальному домі в Празі відбулося зібрання Союзу чехів-євреїв, у якому асоціювались прихильники Союзу чеських прогресивних євреїв і Політичного чесько-єврейського об'єднання.

Варто відзначити, що чесько-єврейський рух прагнув реалізації не лише національно-культурної ідентичності, але й налагодження як міжєврейських, так і міжнаціональних відносин у межах Чехословаччини. «Наймолодша генерація, уже генерація Чехословацької держави, була переконана у тому, що чесько-єврейський рух не може зосередитися на реалізації лише національних завдань. Йому потрібно йти не тільки до зміцнення демократії, але й до співпраці народів [9, с. 29]». Отже, в асиміляції вбачався масштаб, який виходив за локальне розуміння єврейського питання.

Прихильники модернізму в чесько-єврейському русі концентрувались передусім навколо Академічного об'єднання «Каррег». Задля досягнення цієї мети було розпочато політику пропагування співпраці прочеських євреїв-асимілянтів з різноманітними єврейськими організаціями на базі Центрального управління соціальної опіки євреїв у ЧСР, заснованого 1932 р. Невід'ємним компонентом діяльності чесько-єврейської асиміляції була також розгалужена видавнича справа [6, с. 236].

У 1920-х – на початку 1930-х рр. прочеські євреї-асимілянти зосередились передусім на розвитку єврейського руху та міжєврейських відносинах. Та, поряд з цим, прагнули також налагодити конструктивну співпрацю з чеськими та закордонними організаціями. Зокрема, підтримували зв'язки з Центральним союзом чесько-єврейського студентства, Товариством народної освіти. Співпрацювали прочеські євреї-асимілянти і з організаціями такого роду в Польщі, Німеччині та Югославії [7, с. 12].

Що стосується співпраці прихильників чесько-єврейської асиміляції з іншими єврейськими об'єднаннями, то вона була скоріш винятком, аніж закономірністю. Сіоністи і прочеські євреї-асимілянти залишались у міжвоєнний період «палкими суперниками», які вели перманентні дебати та суперечки. За винятком спільних акцій, спрямованих проти антисемітизму між ними існувала взаємна конфронтація. Представники чесько-єврейського руху не наважувалися виступити проти сіоністських амбіцій на політичній сцені, проте атакували їхню основну ідею – створення єврейської держави у Палестині.

Сіоністські організації з 1918 р. були зайняті переважно веденням суперечок із своїми опонентами, що пропагували ідею асиміляції з «пануючим народом», та вирішенням чисельних внутрішньоорганізаційних проблем. У цей час у сіоністському русі посилювався вплив соціалістичних сіоністських груп і об'єднання «Poale Sion», членство якого стрімко зростало [9, с. 31]. Значимим є те, що об'єднання «Poale Sion» майже впродовж усього періоду існування першої Чехословацької республіки залишалося за межами сіоністського союзу, хоча зв'язки з деякими сіоністськими групами (особливо з немарксистськими соціалістами) підтримувало. Ліве крило «Poale Sion» (група Рудольфа Когна) відкрито декларувало свою прихильність до комунізму.

Захист політичних інтересів єврейської нацменшини був покладений на Національну єврейську раду, створену 22 жовтня 1918 р. [5, с. 180]. До її складу увійшли Н. Адлер, М. Брод, А. Інґел, Л. Зінґер, І. Запперова, Р. Когн, Л. Схонфелд та Е. Валдштейн, делеговані об'єднанням «Poale Sion». Однак, подальша радикалізація в «Poale Sion» каталізувала вихід її членів з Національної єврейської ради на початку 1920 р.

Метою Ради було визнання євреїв національною меншиною, відстоювання права на відродження та подальший розвиток їхніх традицій, досягнення представництва єврейської нацменшини у владних органах. Виняткового успіху вдалося досягти представникам Національної єврейської ради щодо права вільного запису єврейської національності, незважаючи на материнську мову. Це право було реалізовано, зокрема, під час проведення перепису населення Чехословацької республіки у 1921 р. та збережено внаслідок запальної дискусії статистів і політиків при другому підрахунку, що відбувся у 1930 р. [1, с. 21]. Велику роль у визнанні євреїв нацменшиною відіграла зустріч представників Національної єврейської ради з президентом Чехословацької республіки Т. Масариком, який, прийнявши вимоги єврейського етносу, виступив за їх співпрацю з чехами та словаками. Ключова домовленість про вирішення становища євреїв у ЧСР відбулася між Л. Зінґером та Е. Бенешом.

Однак, успіхи Національної єврейської ради як у міжнародній площині, так і у внутрішньополітичному житті країни не отримали великого схвалення серед єврейської громади в Чехословаччині. Радус дії Ради, у якій домінуючу роль відігравали сіоністи, зменшувався у чехословацькому соціумі. До того ж, Рада була піддана сильній критиці зі сторони асимілянтських організацій, до яких швидко приєдналися ортодоксальні євреї, передусім із східної частини республіки. Представники Єврейської консервативної партії у Підкарпатській Русі в директиві президії Міністерства внутрішніх справ 29 вересня 1921 р. однозначно відхилили поширення впливу Національної єврейської ради на цій території, висловивши спротив сіоністській програмі та «втручанням празької організації до місцевого єврейства, менталітет якого є цілком відмінним від менталітету єврейства у чеських землях [9, с. 33]».

Через усвідомлення сіоністами того, що Національна єврейська рада не може стати представником усього єврейства в Чехословаччині, акцент їхньої діяльності змістився на Головний сіоністський союз. Так, в 1919–1920-х рр. були створені обласні організації сіоністського союзу у Чехії з центром у Празі, Моравії і Сілезії з центром у Моравській Оставі, Словаччині з центром у Братиславі. У Підкарпатській Русі була створена спільна організація з ортодоксальною сіоністською групою «Mizgachi» з центром у Мукачеві [5, с. 178]. У 1921 р. резиденцією Центрального сіоністського союзу стала Моравська Острава.

Для подальшого розвитку сіоністського руху характерним є відхід так званих «діамантових мислителів», на кшталт М. Брода і прихід «політиків щодення» (І. Руфайзен А. Голдштейн), здатних подолати ідеологічні суперечки у русі та зосередитись на пошуку компромісів у непомітній щоденній роботі [9, с. 35].

Варто зазначити, що доволі впливову складову сіоністського руху становили групи немарксистських соціалістів. Зокрема, соціалістичне об'єднання «Нароел Насаїг» (Г. Берґманн, М. Брод, Г. Когн) займало радикальну позицію щодо політичної агітації у нападницькому національному русі та ідеї створення єврейської держави у Палестині. Це, у свою чергу, викликало опір помірних сіоністів, представлених Л. Зінґером та А. Голдштейном. Доречним буде відмітити й те, що помірні сіоністи не змогли вибудувати міцної організаційної структури, а їхні об'єднання в сіоністському русі діяли відсторонено. Прикладом цього можуть слугувати організації «Nitahdut», «Нароел Насаїг», Робітничі об'єднання соціалістичних сіоністів та Ліга робітників [2, с. 169].

Друга половина 1920-х рр. характеризувалась уже виразною конфронтацією між лівим крилом сіоністів та соціалістів, з одного боку, і групою сіоністів-ревізійоністів з іншого, що мали значний вплив у молодіжній організації «Brit Trumpeldor» (відомої

під назвою «Beta»). 1925 р. у ЧСР був утворений Союз сіоністів-ревізійоністів, до якого входили Л. Поллак, О. Рабінович, К. Баум та М. Ліхтер [3, с. 230].

Переломний етап у розвитку єврейських організацій Чехословаччини відбувся з приходом до влади у Німеччині націонал-соціалістичної робітничої партії на чолі з А. Гітлером. Уже напередодні 1933 р. політичні лідери єврейської нацменшини звертали увагу громадськості на агресивність доктрини нацизму, усвідомлюючи, що її компонентом є і антисемітизм [9, с. 38]. Та, водночас усе це каталізувало налагодження стосунків між Союзом чехів-євреїв (головною його став О. Стросс, прихильник традиціоналізму у чесько-єврейському русі) та сіоністськими організаціями. Зокрема, 6 квітня 1933 р. на загальному з'їзді Союзу чехів-євреїв було ухвалено резолюцію, котра репрезентувала головні напрями антинацистської пропаганди чесько-єврейського руху. Весна 1933 р. у Чехословаччині пройшла під знаком акцій протесту проти німецького антисемітизму. Шостого квітня 1933 р., одночасно з членським зібранням Союзу чехів-євреїв у Празі й низкою акцій протесту в інших містах Чехословацької республіки, у столиці сіоністами була організована зустріч, присвячена темі «Доля євреїв у Німеччині». Паралельно із засудженням подій у Німеччині звучали лояльні відгуки на адресу Чехословацької держави. Зокрема, А. Голдштейн заявив: «Будемо і надалі прихильниками й друзями цієї демократії [9, с. 43]». Прикладом співпраці у цьому напрямі можуть слугувати також спільні зібрання єврейських організацій того ж дня у Брно та Моравській Остраві.

Однак, старі суперечки між сіоністами та прихильниками асиміляції євреїв у 1933 р. знову активізувалися. Зокрема, газета «Національне звільнення» писала, що «всупереч погодженню в оцінці антисемітизму в Німеччині й заклику до відмови від «німецького» чехословацьких євреїв, між сіоністами та асимілянтами виявилися принципові розходження [9, с. 41]». Уже на з'їзді Союзу чехів-євреїв 6 листопада 1933 р. О. Стросс заявив, що між асиміляцією і сіонізмом існує «нездоланна прірва». Він констатував, що єдиною сферою, де вдавалось співпрацювати обом силам, була допомога біженцям з Німеччини. Через це представники Союзу чехів-євреїв мали намір поширити свій вплив в інший спосіб, аніж співпраця з сіоністами. Зокрема, цікавим заходом стала двотисячна маніфестація під гаслом «Расові закони і демократія», що відбулася 9 жовтня 1935 р. у Празі [8, с. 145]. Разом із представниками Союзу чехів-євреїв, на з'їзді виступили представник Ліги з прав людини доктор Г. Рабл і П. Каудерс, депутат Єврейської партії А. Голдштейн, сенатор Ф. Плагінкова від Народної соціалістичної партії, рабин Р. Федер, представник чеської братської євангелістичної церкви Йозеф Лукл Громадка. Учасники акції відправили телеграму «Спільноти народів» президентові Т. Масарику та до Женеві, у якій засуджувалися німецькі расистські закони. Демонстрація стала кульмінацією антинацистської діяльності Союзу чехів-євреїв і, загалом, його наймасштабнішою акцією у роки I Чехословацької республіки.

Варто зазначити, що оцінка подій у Німеччині самими сіоністами та прочеськими євреями-асимілянтами різнилась. Якщо асимілянти закликали до активнішої орієнтації на духовні цінності чеського народу, то сіоністи, навпаки, на прикладі Німеччини демонстрували фатальну байдужість як до громадянської, так і «рудой» асиміляції [2, с. 180]. Слід зауважити, що заклики до послаблення орієнтації на німецьку культуру лунали як від прочеських євреїв-асимілянтів, так і з боку сіоністів. Результатом цього, зокрема, стала дискусія щодо доцільності заборони ведення проповідей німецькою мовою, використання німецьких напівів у синагогах. Лунали також заклики виходити з німецьких організацій, наприклад, таких відомих, як празький «Deutsches Haus», «Utania», «Tutnverein». Потрібно сказати, що критика «німецького» серед євреїв і вияв лояльності до чехословацького народу чи навіть приналежності до нього були одними із тих програмних пунктів прочеських євреїв-асимілянтів і сіоністів у Чехословаччині, що співпадали.

1930-ті рр. відзначилися також протистоянням між лівим крилом сіоністів та єврейських соціалістів, з одного боку, і сіоністів-ревізійоністів – з іншого, яке завершилось у 1935 р. рішенням прихильників В. Жаботинського створити самостійну Новосіоністську організацію.

Конфронтація ревізійоністів з сіоністами проявлялась і у діяльності їхніх організацій. Так, у другій половині 1930-х рр. у сіоністській пресі зустрічаються звинувачення ревізійоністів (фігурували Союз сіоністів-ревізійоністів, Новосіоністська організація, а також молодіжна організація «Brit Trumpeldor») у саботуванні діяльності обох сіоністських національних фондів («Keren Kajemeth Lejisael» і «Keren Hajessod») та наданні переваги власному партійному фонду («Keren Tel Nau»). Такі суперечки супроводжувались надзвичайною агресивністю, особливо у Словаччині та Підкарпатській Русі [9, с. 57].

Розвиток діяльності єврейських організацій у 1930-ті рр. значною мірою визначало ставлення прихильників сіонізму і асиміляції до ортодоксальних єврейських організацій. Головною ареною конфронтації ортодоксальних єврейських організацій та сіоністських й надалі лишався схід республіки (вплив чесько-єврейських чи словацько-єврейських організацій у Словаччині та у Підкарпатській Русі не був великим). Лідери чеських сіоністів бачили у Словаччині, й тим більше, у Підкарпатській Русі великий потенційний резервуар впливу, що, у свою чергу, не подобалося ортодоксальним єврейським організаціям, які бачали в діях сіоністів конкуренцію, що розмивала традиційні зв'язки всередині єврейської общини [15, с. 307]. Тому, наприкінці 1930-х рр. ортодоксальні єврейські організації намагались укріпити свої позиції у чеських землях. Свідченням цього стало скликання 1937 р. підготовчого комітету з питання створення Союзу ортодоксальних євреїв, котрий мав об'єднати усі діючі у чеських землях ортодоксальні організації, найбільшими з яких були «Sinai» (на 1 січня 1938 р. було 228 членів) і «Chomre Nadass». Ортодоксальні єврейські організації, котрі прагнули об'єднання, функціонували, окрім Праги, в Теплице-Шанове та Ліберці.

Особливістю розвитку єврейської нацменшини у Словаччині в період 1918–1938 рр. була їх очевидна асиміляція із словаками. Єврейське питання у цій місцевості мало соціальне та політичне забарвлення [4, с. 115]. Єврейська етнічна група у Словаччині не була гомогенною ні в соціальному, ні у релігійному плані. Ще у межах Австро-Угорщини єврейські організації ділилися на: ортодоксальні та реформовані конгресові. Окрім того, діяла не чисельна група автономних організацій, які згодом приєдналися до конгресової гілки. Характерним для них є те, що між ними перманентно виникали суперечки навколо питання гегемонії.

З утворенням Чехословацької республіки у Словаччині утворилось два самостійні центри єврейських організацій: Організація автономних ортодоксальних єврейських релігійних об'єднань (1920 р.) і Союз конгресових автономних єврейських релігійних організацій (1926 р.). В ортодоксальних організаціях переважала тенденція до консерватизму і сепаратизму, а відповідно, і відторгнення самої ідеї асиміляції зі словаками. Між представниками конгресових організацій – навпаки, поширювалось розуміння неминучості асиміляції [4, с. 116].

У Словаччині яскраво простежувалась підтримка тієї частини єврейства, яка йшла на зближення зі словаками. Зокрема, прихильники таких прагнень створили у Братиславі Союз словацьких євреїв, метою якого була асиміляція євреїв із словаками. Значущим тут є те, що Рух за асиміляцію мав найбільше прихильників серед інтелігенції, робітників та молоді. Новостворений Союз словацьких євреїв був організацією, яка сприяла конструктивній співпраці єврейської нацменшини зі словаками у суспільно-політичному житті країни. Керівництво Союзу локалізувалося у Братиславі, а місцеві відділи та групи – у багатьох словацьких містах та селах.

Активну роль у налагодженні словацько-єврейських відносин відігравала й така відома словацька організація, як «Matica slovenska», кількість євреїв у якій упродовж 1920–1930-х рр. поступово зростала, поповнюючись, головним чином, за рахунок інтелігенції, дрібної буржуазії та студентства [4, с. 117]. Окрім національно-емансипаційних прагнень, «Matica slovenska» спільно з Народною партією респектувала демократичні права нацменшин у суспільно-політичному та економічному житті ЧСР.

Однак, радикалізація внутрішньополітичного життя I ЧСР наприкінці 30-х рр. XX ст., посилення антисемітизму спричинили деструкції традиційних зв'язків між євреями і окремими чехословацькими організаціями. Зростала кількість нападів на євреїв, проявлялась тенденція виключення їх з багатьох організацій та спілок. Варто зазначити, що не в усіх випадках було відкрито заявлено про позбавлення євреїв членства у тих чи інших організаціях. Наприклад, елітний Громадський клуб у грудні 1938 р. виключив із своїх рядів недіючих членів. Незадовго після цього з керівництва німецької організації «Deutsches Haus» були виключені усі євреї, попри те, що праязкі євреї традиційно належали до найактивніших її членів. У Союзі чехів-євреїв були позбавлені членства 127 осіб, переважно єврейського походження [15, с. 364]. Причому це були саме прочеські євреї, які у період мюнхенської кризи виразно демонстрували свою приналежність до чехословацького народу та лояльність до ЧСР. 23 жовтня того ж року була прийнята постанова чехословацької організації «Сокіл», що передбачала позбавлення громадянства Чехословаччини тих євреїв, які іммігрували до ЧСР після 1914 р., а також тих, котрі під час перепису населення зареєструвались як представники нацменшини.

У період II Чехословацької республіки діяльність єврейських організацій помітно обмежилася. Багато з них були ліквідовані в адміністративному порядку, або ж розпустилися добровільно.

Отже, аналіз цієї проблеми показав, що утворення Чехословацької республіки не ознаменувало переломного етапу в розвитку єврейських організацій, оскільки воно певною мірою лише прискорило тренди кінця XIX – початку XX ст. З утворенням ЧСР домінуючими на її землях і надалі лишалися об'єднання прочеських євреїв-асимілянтів та сіоністів. Становище ортодоксальних єврейських організацій у чеських землях не зміцнилося навіть у складні 1930-ті рр., коли частина їх почала дистанціюватися від суспільно-політичного життя. Особливістю розвитку єврейської нацменшини у Словаччині була її очевидна асиміляція зі словаками, активно підтримувана останніми. У результаті, різновекторна громадська діяльність євреїв досягла в період першої Чехословацької республіки значних масштабів. Та попри це нарікання єврейської нацменшини на переорієнтованість та формальність їхньої участі у суспільно-політичному житті були доволі частими.

Джерела та література

1. Bubeník J. Zjišťování národnosti a židovská otázka / J. Bubeník, J. Křesťan // Postavení a osudy Židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939–1945 / J. Bubeník, J. Křesťan. – Praha, 1998. – S. 11–39.
2. Črhová M. Sionistická volební politika na konci 20. let / M. Črhová // Paginæ historiae. – 1999. – № 7. – S. 166–186.
3. Čaplovič M. Branné organizácie v Československu 1918–1939: so zreteľom na Slovensko / M. Čaplovič. – Bratislava: MO SR, 2001. – 202 s.
4. Geguš I. Kultúrpolitická orientácia Matice slovenskej v rokoch 1919–1938 / I. Geguš. – Praha: Matica slovenská, 1988. – 164 s.
5. Kalendář česko-židovský. Ročenka 1919–1920. – Praha, 1919. – 307 s.
6. Kalendář česko-židovský. Ročenka 1927–1928. – Praha, 1927. – 236 s.
7. Kalendář česko-židovský. Ročenka 1930–1931. – Praha, 1930. – 321 s.
8. Kalendář česko-židovský. Ročenka 1936–1937. – Praha, 1936. – 302 s.
9. Křesťan J. Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948 / J. Křesťan, A. Blodigová, J. Bubeník. – Praha: Nakladatelství Sefer institut terezínské iniciativy, 2001. – 191 s.
10. Krejčová H. Židé a česká společnost / H. Krejčová // Akce Nisko v historii «konečného řešení židovské otázky» / H. Krejčová. – Ostrava, 1995. – S. 58.
11. Krejčová H. Židé v novodobých dějinách / H. Krejčová. – Praha, 1997. – 247 s.
12. Kubíček T. Dějiny Židů v Olomouci v letech 1938–1945 / T. Kubíček. – Opava: Sleská univerzita v Opavě filosoficko-přírodovědecká fakulta, 1999. – 66 s.
13. Něníčka L. Z dějin ostravských Židů v letech 1918–1945 / L. Něníčka. – Opava: Sleská univerzita v Opavě filosoficko-přírodovědecká fakulta, 1998. – 146 s.
14. Pavlíček V. K ústavním aspektům práv menšin po vzniku Československa / V. Pavlíček // Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě / V. Pavlíček. – Praha, 1999. – Díl. II. – S. 594–601.
15. Pěkný T. Historie Čechů v Čechách a na Moravě / T. Pěkný. – Praha, 1993. – 504 s.
16. Judaistika: Dějiny a kultura židů / [red. I. Fialová]. – Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2005. – 56 s.
17. Sladkowski M. Dějiny Židů ve Vizovicích / M. Sladkowski. – Opava: Sleská univerzita v Opavě filosoficko-přírodovědecká fakulta, 1998. – 146 s.

УДК 94:32(437+439)

C. Віруцька

ЯНОШ КАДАР І ЧЕХОСЛОВАЦЬКА КРИЗА 1968 РОКУ

В статті розкрито суть та специфіку позиції угорського лідера Яноша Кадара стосовно подій «Празької весни» 1968 року в Чехословаччині.

Ключові слова: Янош Кадар, Олександр Дубчек, Угорська соціалістична робоча партія, комуністична партія Чехословаччини, «Празька весна».

In this article discovered the essence and specificity of position of Hungarian leader Yanosh Cadar concerning of events of “Prague spring” in 1968 in Czechoslovakia.

Keywords: Yanosh Cadar, Alexander Dubczek, the Socialist Working Party of Hungary, the Communist Party of Czechoslovakia, “Prague spring”.

Демократичні зміни, які відбулися в кінці 1980-х початку 1990-х років в країнах Центральної та Південно-Східної Європи стали результатом цілої низки важливих подій, однією з яких є «Празька весна» 1968 року в Чехословаччині.

Події в Чехословаччині 1968 року та військова акція країн членів Організації Варшавського Договору (ОВД) направлена на їх придушення, не могли залишитися поза увагою істориків. Що ж стосується позиції комуністичних керівників країн співдружності під час «Празької весни», то питання в деякій мірі залишається відкритим, оскільки саме зараз проходить процес розсекречення різного роду документів, в тому числі і партійних, на основі яких можна більш цілісно реконструювати та проаналізувати вище вказані події. Цікавим та актуальним питанням залишається особлива позиція угорського лідера Я. Кадара стосовно подій «Празької весни», оскільки, як свідчать документи, протягом весни-літа 1968 року його погляди зазнавали значних трансформацій. Певними аспектами цієї проблеми цікавилися чеські (А. Бенчік, Ж. Пецка), угорські (Б. Шаба, М. Барт) та російські (А. Стикалін, В. Мусатов) історики. Українськими дослідниками ця тема піднімалася лише в контексті дослідження загальної картини подій «Празької весни».

Метою дослідження є реконструкція та аналіз позиції Я. Кадара щодо подій у Чехословаччині 1968 року.

Зміни, які відбулися в Празі в перші місяці 1968 року були сприйняті верхівкою Угорської соціалістичної робітничої партії (УСРП) з долею ентузіазму, оскільки саме в цей період в Угорщині також розпочалися спроби певних реформ, хоча тут вони стосувалися лише економіки: введення так званого «нового економічного механізму». В угорських очільників з'явилися надії на те, що «...Угорщина і Чехословаччина – держави-«реформатори» в радянському блоці – могли б один одного підтримувати і стати прикладом іншим країнам» [5, с. 207]. Разом з тим, маючи гіркий досвід Угорських подій 1956 року, а також знаючи консервативні настрої керівників країн співдружності, ще на початковому етапі розвитку чехословацьких подій, Я. Кадар закликав чехословацьких товаришів враховувати історичні реалії і не здійснювати кардинальних реформ, а головне тримати ситуацію під контролем.

Показовим є той момент, що першою закордонною зустріччю новообраного керівника Комуністичної партії Чехословаччини (КПЧ) О. Дубчека стала таємна зустріч у Словаччині з Я. Кадаром, яка відбулась 20-21 січня 1968 року. Характеризуючи цю зустріч Я. Кадар каже: це «була дуже дружна атмосфера і відверта розмова», під час якої Дубчек надав невелику історичну довідку про причини кризи в країні, про відставку А. Новотного та про своє призначення [2, с. 35]. Як бачимо, зустріччю Кадар залишився задоволений і після повернення з Словаччини 23 січня скликав засідання Політбюро ЦК УСРП, на якому було окреслено першу офіційну позицію угорської сторони стосовно чехословацьких змін. Основною її фабулою було те, що по можливості потрібно здійснювати вплив на «братські» партії, формуючи їх позицію на користь Дубчека [9, с. 22].

Зрозуміло, що зустріч у Словаччині була ідеологічним кроком як для чехословацької так і угорської сторін. Празькі реформатори саме в Угорщині вбачали свого потенційного союзника, враховуючи історичний досвід сусідів, а саме, успішне проведення десталінізації та готовність угорського керівництва до реформ. Отож, перед зустрічами з представниками інших країн співдружності вони вирішили заручитися підтримкою Кадара. Угорська сторона теж мала плани стосовно настроєного на зміни О. Дубчека, чекаючи від нього розуміння угорських реформ та підтримки в рамках Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ).

В кінці січня О. Дубчек відвідує Москву. Розмова з Л. Брежнєвим була успішною, в основному обговорювали проблемні аспекти міжнародної політики, комуністичного руху та інформували про внутрішньополітичну ситуацію в своїх країнах. Загалом лідер Радянського Союзу демонстрував підтримку новому чехословацькому керівництву, хоча по мірі розвитку чехословацьких реформ його погляди зазнали кардинальних змін.

У лютому в м. Комарно відбулась друга, вже офіційна, зустріч представників Праги та Будапешту. Під час цієї зустрічі чеський лідер поділився планами реформ, а також повідомив про розробку «Програми дій» КПЧ, на що Кадар порадив зберігати обережність та послідовність у цій тонкій справі, оскільки «зараз... кожен для себе розробляє програму дій» [5, с. 212].

ЗМІСТ

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Ковальова О. ДАВНЬОРУСЬКА ХРАМОВА АРХІТЕКТУРА І СИМВОЛІКА ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ	3
Жарська О. ЛУННИЦІ З ФОНДІВ КУЛЬТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ «ПЕРЕСОПНИЦЯ»: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СЕМАНТИКА ЇХ ПОХОДЖЕННЯ	5
Кузьма Т. ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ТА БЛАГОДІЙНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	8
Петрик В. ВІД ГОРОДА ДО МІСТА - ТРАНСФОРМАЦІЯ УРБАНІСТИЧНОЇ СТРУКТУРИ МІСТ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (КОРОЛІВСТВА РУСИ) У XIII-XIV ст.	11
Блануца А. УКРАЇНСЬКІ КНЯЗІВСЬКО-ШЛЯХЕТСЬКІ РОДИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ «УКРАЇННИМИ» ПРИКОРДОННИМИ МІСТАМИ/ЗАМКАМИ У РАННІЙ НОВИЙ ЧАС	13
Альмес І. РУКОПИСНІ КНИГИ У КРЕХІВСЬКОМУ МОНАСТИРІ В XVII-XVIII ст. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНВЕНТАРНИХ ОПИСІВ)	16
Островська Ю. ЦЕРКОВНЕ БУДІВНИЦТВО ПІД ПАТРОНАТОМ ІВАНА СТЕПАНОВИЧА МАЗЕПИ	19
Синяк І. ПРИКОРДОННІ «ЛЮБ'ЯЗНОСТІ». ЕТЮДИ З ІСТОРІЇ ЗАПОРОЗЬКО-ПОЛЬСЬКИХ СТОСУНКІВ ДОБИ НОВОЇ СІЧІ (1734 – 1775) (ДЕКІЛЬКА ДОКУМЕНТІВ З ГОЛОВНОГО АРХІВУ ДАВНІХ АКТІВ У ВАРШАВІ)	20
Рудянин І. РОЗВИТОК ОСВІТИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА (1772-1914 рр.)	25
Шеретюк Р. ЕТНОКУЛЬТУРНА АСИМІЛЯЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ПРОВІДНИХ НАПРЯМІВ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ (1825-1839 рр.)	27
Самчук Т. ВИКЛАДАННЯ ТАНЦІВ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА (1834-1859)	30
Парфенюк Л. ТАРАС ШЕВЧЕНКО ЯК ДОСЛІДНИК ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО ЄВАНГЕЛІЯ	34
Стоколос Н. НИЩЕННЯ КУЛЬТУ СВЯТОГО ЙОСАФАТА НА ТЕРЕНАХ ХОЛМЩИНИ І ПІВДЕННОГО ПІДЛЯШШЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX ст.): ЧИННИКИ, ОСНОВНІ ВІХИ, НАСЛІДКИ	36
Марек М. ЛЕМКІВЩИНА - ПРОБУДЖЕННЯ, КОНФЛІКТ, НЕВІДОМЕ МАЙБУТНЄ	38
Березняк Я. ДІЯЛЬНІСТЬ КІНСЬКИХ ЗЕМСЬКИХ ПУНКТИВ В ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX ст.)	40
Зюбровський А. ХЛІБНА ЛОПАТА, КОЦЮБА, ПОМЕЛО: ЇХ ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ОБРЯДОВІ ФУНКЦІЇ В НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНЦІВ КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX ст.	41
Брязкало Т. ПІДОПЛІЧКО ІВАН ГРИГОРОВИЧ (1905–1975): ЖИТТЯ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ (ДО 110-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	43
Шавлинский Н. ПРЕДУСЛОВИЯ СОЗДАНИЯ БЕЛОРУССКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ОДЕССЕ И ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В КОНЦЕ 1917 - НАЧАЛЕ 1918 гг.	46
Левчук І. ВЕКТОРИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД «ГРОМАДСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ ПРАЦЮЮЧИХ ЖІНОК»	47
Лебедюк Є. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЦЕРКОВНОГО УСТРОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ ЄХСС	50
Безсмертний А. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ КУПЦІВ ІЗ УКРАЇНСЬКОЮ КООПЕРАЦІЄЮ У 1920-х-1930-х рр. XX ст.	52
Павлюк Я. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНЦІВ ПІСЛЯ 1921 р.	54

Гуменюк О. ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА СРСР ПРО ШЛЮБ ТА СІМ'Ю: УКРАЇНСЬКА СКЛАДОВА	55
Білан С. РЕПРЕСІЇ СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ АГРАРНОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ	57
Каплюк О. ЗАКАРПАТСЬКІ УКРАЇНЦІ В ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ В СРСР В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	59
Карпуніна Т. АГІТАЦІЙНА ТА АНТИРЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	62
Костишин Е. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР НАПЕРЕДОДНІ ПЕРЕБУДОВИ	67
Галішевський В. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М. БРАЙЧЕВСЬКОГО У 1991 – 2001 рр.	70
Дубей В. ОСНОВНІ ВІХИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ (1991-2010 рр.)	73
Літвік Ю. ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОГО ПРАВОСЛАВ'Я: СПРОБА РЕЛІГІЄЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ	75
Яроцький П. ІНСТИТУАЛІЗАЦІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ КАТОЛИЦИЗМУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ	79
Гайдай О. ЗА КРОК ДО «ЛЕНІНОПАДУ»: ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ ДО КОМУНІСТИЧНИХ ПАМ'ЯТНИКІВ В 2013 р.	82
Пержун В. СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ: ФАКТОРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ, АКТУАЛЬНІСТЬ ІСНУВАННЯ, СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕВАГИ	86
Радецька А. PROCES ROZWOJU FEMINIZMU W NIEPODLEGLEJ UKRAINIE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SFERY AKTYWIZMU OBYWATELSKIEGO I ŚRODOWISKA AKADEMICKIEGO	88
Самотіс Я. АТРИБУТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ У ВЕСНЯНІЙ ОБРЯДОВСТІ УКРАЇНЦІВ: СИМВОЛІЧНІ ФУНКЦІЇ ТА ЇХ ЛОКАЛЬНА СПЕЦИФІКА	89
Урбан М. KRZYTKA HEROICZNEGO OBRAZU STEPANA BANDERY WE WSPÓŁCZESNEJ PUBLICYSTYCE UKRAIŃSKIEJ	93
Мишков В. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЛОКРИНИЦЬКОЇ ІЄРАРХІЇ СТАРООБРЯДЦІВ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	96
Шугасва Л. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ АНТИТРИНІТАРИЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	97
Двойнінова О., Кушпетюк О. ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНЦІВ ПОРТУГАЛІЇ З МЕТОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	99
Ворон Оксана ПРОПОВІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РКЦ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ «НОВОЇ СВАНГЕЛІЗАЦІЇ»	101
Докаш В. РЕЛІГІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ТА ІНТЕГРАТОР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	104
Рудик О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРІПЛЕНИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ	107
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Пословська А. АРХЕОЛОГІЧНІ ДЖЕРЕЛА У ВИВЧЕННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА ВОЛИНИ ДАВНЬБОРУСЬКОГО ЧАСУ	110
Баланович В. СВИНЦЕВІ ПЛОМБИ ДОРОГОЧИНСЬКОГО ТИПУ З ПЕРЕСОПНИЦІ	112
Терський С. ЛІТОПИСНА ПЕРЕСОПНИЦЯ У СИСТЕМІ МІСТ СХІДНОЇ ВОЛИНИ ОРДИНСЬКОГО ПЕРІОДУ (середина XIII–XIV ст.)	116
Ващук Д. ДО ПИТАННЯ ВОЛОДІННЯ ЗАМКОМ РІВНЕ РОДИНОЮ ОСТРОЗЬКИХ У СЕРЕДИНІ XVI ст.	121

Серебрякова О. МАНТИЧНІ ДІЇ З КІЛКАМИ В ОБРЯДОВІЙ ПРАКТИЦІ ЖИТЕЛІВ ЧЕРКАЩИНИ	124
Кривенко А. АПОТРОПЕІЧНА СЕМАНТИКА ВОДОХРЕСНОЇ ОБРЯДОВОСТІ У ВОЛИНЯН (НА ОСНОВІ ПОЛЬОВИХ МАТЕРІАЛІВ З СОКАЛЬЩИНИ)	126
Мельничук Д. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ У ВОЛИНСЬКІЙ ЄПАРХІЇ (кінець XVIII-початок XX ст.)	128
Казначєєва Л. ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКИХ ГУБЕРНСЬКИХ ПРЕДВОДИТЕЛІВ ДВОРЯНСТВА	130
Трофімук-Кирилова Т. НАЙМ “ДОБРОВОЛЬЦІВ” ЯК СПОСІБ УХИЛЕННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ГРОМАД ВІД ВИКОНАННЯ РЕКРУТСЬКОЇ ПОВИННОСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ)	135
Чибирак С. ПАВЛО ЧУБИНСЬКИЙ І ВОЛИНЬ: ДО 175-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ	138
Абрамчук О. СТАНОВЛЕННЯ ДУБЕНСЬКОГО ФОРТУ	140
Мосієвич Ю. ІСТОРИЧНІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.	141
Поніманська Т., Доброчинська В. З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ (початок XX ст. – 1944 р.)	143
Федорчук С. ХМЕЛЯРСТВО НА ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921–1939 рр.)	148
Переходько Н. АПТЕЧНА МЕРЕЖА У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ (1921–1939 рр.): ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ	151
Іванов С. ОСВІТА НА ВОЛИНІ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 рр.)	154
Зек Б. УКРАЇНСЬКА ДОПОМІЖНА АДМІНІСТРАЦІЯ ЛУЦЬКА У РОКИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ	157
Іценко О. ТРАГІЧНА ЗАГИБЕЛЬ ЕКЗАРХА АВТОНОМНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ АЛЕКСІЯ (ГРОМАДСЬКОГО)	160
Савчук П. РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У БІЛЬШОВИЗАЦІЇ МАС У 1943-1945 рр.	163
Зиль В. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ВИМІР БОРОТЬБИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ З НАЦІОНАЛІСТИЧНИМ ПІДПІЛЛЯМ НА ВОЛИНІ (1944-1950-ті рр.)	166
Сорочинська Т. СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ РІВНЕНЩИНИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	168
Гілевич І. ОСНОВНІ ГОСПОДАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ ПОЛІЩУКІВ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНІ XX – ПОЧАТКУ XXI ст.	170
Ларькіна Л. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ КОМІСІЯМИ СПРІЯННЯ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РЕЛІГІЙНІ КУЛЬТИ У 60-80-ті рр. XX ст.	173
Чура О. РЕЛІГІЙНИЙ РЕНЕСАНС У ЛЬВОВІ НАПРИКІНЦІ 80-х ПОЧАТКУ 90-х рр. XX ст. У РЕЦЕПЦІЇ КОМУНІСТИЧНОЇ ВЛАДИ МІСТА	175
Чура В. ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ РІВНЕНСЬКОГО ОБЛАСНОГО КОМІТЕТУ КПРС-КПУ В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НАПРИКІНЦІ 80 – ПОЧАТКУ 90-Х рр. XX ст.	177
Біляковський П. ЗАМОЧУВАННЯ ХРЕСТІВ У РИТУАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ ВИКЛИКАННЯ ДОЩУ (ЗА ПОЛЬОВИМИ МАТЕРІАЛАМИ З УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ)	180
Горошко Л. «ДОКИ ЩЕ НЕ РОЗСИПАЛАСЯ» (ОБРЯДОДІЇ З ВОДОЮ ПІД ЧАС НАРОДИН У ЧЕРКАСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ)	183
Немеєч В. ДЕРЕВЦЕ ЯК ПРЕДМЕТНО-СИМВОЛІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ВЕСІЛЬНОГО РИТУАЛУ: ВОЛИНСЬКО-ПОКУТСЬКІ ПАРАЛЕЛІ (НА МАТЕРІАЛАХ З РАДЕХІВСЬКОГО І БОГОРОДЧАНСЬКОГО РАЙОНІВ)	185

Булга І. ФОРМИ ПРАВОСЛАВНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ СУЧАСНОЇ ВОЛИНИ: СПРОБА ТИПОЛОГІЗАЦІЇ	186
Грипич С. ІСТОРИЧНЕ КРАСЗНАВСТВО ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)	189
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Патяка О. ШТАНДАРТИ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ: РИСИ ВОЄННО-САКРАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ	192
Тимчук І. ХРИСТІЯНІЗАЦІЯ ВЕЛИКОГО НОВГОРОДА	194
Сосновая Л. АЛЕНОРА АКВИТАНСЬКА - ВИДАТНА ЧИ ТИПОВА КОРОЛЕВА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ?	197
Лашта В. ЗАВОЮВАННЯ ЄВРОПЕЙЦІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ	198
Лашта І. КОЛОНІЗАЦІЯ ПІВДЕННОЇ І ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ В XV –XVII ст.	199
Петраускас Р. МЕЖДУ ВІЛЬНЮСОМ И КИЕВОМ: ЛИТОВСКИЕ ВЕЛЬМОЖИ ВО ГЛАВЕ КИЕВСКОГО ВОЕВОДСТВА В XV– НАЧАЛЕ XVI вв.	200
Самчук І. ДУХОВНО-СУСПІЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СТАРООБРЯДНИЦТВА	204
Ціватий В. ДИПЛОМАТИЧНІ СИСТЕМИ ТА ІНСТИТУТИ ДИПЛОМАТІЇ ДОБИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ (XVI-XVIII ст.): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	205
Константинов В. ОТНОШЕНИЯ МОЛДАВИИ И РЕЧИПОСПОЛИТЫ ВО ВРЕМЕНА ПЕРВОГО ГОСПОДАРСТВА ШТЕФАНА ТОМШЫ II (1611-1616)	208
Малов А. НЕВЕЛЬСКОЕ «СИДЕНИЕ» 1613–1619 гг.	210
Плюта Н. РОЗВИТОК КОЛОНІАЛЬНОЇ ІДЕЇ У ФРАНЦІЇ В НОВИЙ ЧАС	220
Зелена В. ЖІНОЧА ОСВІТА В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: ІНІЦІАТИВА ДЕРЖАВИ ЧИ СУСПІЛЬСТВА?	223
Герштун А. ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ АНГЛО – БУРСЬКОЇ ВІЙНИ 1899-1902 рр.	225
Кондратюк М. Т. Г. МАСАРИК ЯК ВИРАЗНИК ІДЕОЛОГІЇ ЧЕСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ, ЦЕРКВИ ТА ШКОЛИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.	228
Гнідик І. ПОЧАТКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄПІСКОПА СОТЕРА ОРТИНСЬКОГО У США	230
Вавуліч В. РОСІЙСЬКО-СЕРБСЬКА ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1915 рр.)	233
Богалейша С. ПРОЕКТИ СОЗДАНИЯ БЕЛОРУССКО-ЛИТОВСКОГО ГОСУДАРСТВА ВО ВРЕМЯ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	235
Кукса О. ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В БІЛОРУСІЇ ТА В УКРАЇНІ В 1917-1920 рр.	237
Глібіщук М. ВІДДІЛ ПРОПАГАНДИ ПРИ УРЯДІ А. ДЕНІКІНА	238
Карповець Ю. ПРОБЛЕМА ДИТИНСТВА І МАТЕРИНСТВА В БЛОКАДНОМУ ЛЕНІНГРАДІ	240
Ворон О. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	242
Віруцька С. ЯНОШ КАДАР І ЧЕХОСЛОВАЦЬКА КРИЗА 1968 РОКУ	245
Постоловський Р. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ПЕРІОДУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» У ПОГЛЯДАХ ЧЕСТМІРА ЦІСАРЖА	247

Яковлєва Д. ХАРАКТЕР ТА ОСОБЛИВОСТІ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ІРАНІ 1978-1979 рр.	249
Покляцька В. ДРУГА ХОЛОДНА ВІЙНА: ЗАГОСТРЕННЯ РАДЯНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ (1979-1985 рр.)	251
Пилипенко В. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СРСР ЩОДО ІРАНУ В МЕЖАХ ІНІЦІАТИВ ООН, 1979 – 1989 рр.	254
Янчук О. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕГОВОРИ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ПОЛЬЩІ ЗА “КРУГЛИМ СТОЛОМ”. ДО 25-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ОБ’ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ В ПОЛЬЩІ	256
Галушка-Адайкін А. КРИЗА РЕЖИМУ «НОВОГО ПОРЯДКУ» В РЕСПУБЛІЦІ ІНДОНЕЗІЯ	258
Грубінко А. ПЕРІОДИ І ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС (1990-2014 рр.)	261
Грицай С. ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (1991 - 2011 рр.)	264
Андрощук І. ЧЕХІЯ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	267
Вавринюк А. DEMOGRAFIA WYBRANYCH PAŃSTW ŚWIATA JAKO INTERDYSCYPLINARNY OBSZAR BADAŃ	268

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

Конопка В. ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ХЛІБОРОБСЬКИХ МОТИВІВ У КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ	272
Хромова І. ЗНАКИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В НУМІЗМАТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ	275
Крайнік Ю. УНІВЕРСАЛИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО XVII ст.	278
Шамсутдинова-Лебедюк Т. СІМЕЙНО-ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ В ІСЛАМІ: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ	280
Гончар О. ВПЛИВ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА НА СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ ДМИТРА БАГАЛІЯ	283
Бойко Ю. ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПРАЦЬ ПРИСВЯЧЕНИХ ЖИТТЮ І ДІЯЛЬНОСТІ ЄВГЕНА ЧИКАЛЕНКА	285
Кравчук О. ПРОБЛЕМА РЕАБІЛІТАЦІЇ ОБРАЗУ Г. РАСПУТІНА В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ	289
Михальчук Р. ГОЛОКОСТ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНЩИНИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	291
Білоус Н. «ПАКТ МОЛОТОВА-РІББЕНТРОПА: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ»	295
Сипко Б. ФРАНЦУЗЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО МУСУЛЬМАНСЬКУ СПІЛЬНОТУ П’ЯТОЇ РЕСПУБЛІКИ	296
Мартинчук І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	299
Корнієнко Н. УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО ВПЛИВ «РОСІЙСЬКОГО ФАКТОРУ» НА ПОЛІТИКУ США ЩОДО УКРАЇНИ у 2009-2012 рр.	302

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Давидюк Р. ОСТАРБАЙТЕРИ З РІВНЕНЩИНИ: МІЖ ДВОМА ТОТАЛІТАРНИМИ РЕЖИМАМИ	305
--	-----

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	307
------------------------------------	-----

ЗМІСТ	309
--------------------	-----

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки РДГУ

Випуск 25

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів,
цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть
автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники.
Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання
Валерій Шеретюк

Комп'ютерна верстка
Вікторія Кравчук, Владислав Самсонюк

Обкладинка
Григорій Волохов

Підписано до друку 1.12.2014 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 65,1. Замовлення №164/1. Наклад 300

Видавець О. Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
вул. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
0362-24-45-09; 068-025-067-4;
olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Княгині Ольги, 8

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. – Рівне: О. Зень, 2014. – 313 с.

ISBN 978-617-601-107-1